

הרב קוק - קריאה חדשה פרופ' יהודה מירסקי

שיעור 1: הרב קוק טרם עלייתו ארצה

הרב יצחק ניסנבוים, עלי חלדי (וורשא, תרפ"ט) עמ' 188

(נודע לי על מינויו של הרב קוק להיות רבה של העיר יפו)... וידעתי את התפקיד הגדול שיש לרב כזה בהתפתחות הישוב. אבל התענינות מיוחדת לא התענינתי ברב זה. בתנועת 'חבת ציון' ואחרי כן בתנועה הציונית לא השתתף. ספרים חשובים עוד לא חבר ומה לי ולו?... ועל כן החלטתי להיות בביתו של הרב החדש ליפו והמושבות, להכיר אותו פנים אל פנים ולעמוד על טיבו כראוי.

שהיני בעיר בויסק שלושה ימים, ובכל יום ישבתי שעות אחדות בבית הרב, ושוחחנו על ענינים שונים בהלכה, באגדה ובשאלות החיים. ראיתי לפני לא רב רגיל, ההולך בדרך הכבושה לרבים, כי אם איש הרוח, הסולל לו דרך לעצמו. את הדרך עוד לא מצא אבל מחפש הוא אותה בכל ארכה ורחבה ועומקה של היהדות. צולל הוא בים התלמודים, המדרשים, הפילוסופיא, הקבלה, החסידות, וגם בספרות העברית החדשה, ומעלה אבנים יקרות לכבוש דרכו.

הרב קוק, מציאות קטן: פנקס ביכורים (ירושלים, 2018) עמ' 10

וזהו תכלית תיקון העולם במלכותו יתברך, כי לא יהיה דבר חוצץ בין ישוב החומר לישוב השכל.

הרב קוק, מדבר שור (ירושלים, 1999), עמ' 12

ונבאר כי יש שני מיני שלמות לבעלי הבחירה, המה המין האנושי. השלמות האחת היא אשר חנן השי"ת אותו דעה והשכל ועשהו ישר, קרוב למעלת השלמות הראוי' להנהגה ישרה מצד מדות טבעיות שבו, בטבע נפשו, כמו שכתוב, אשר עשה האלקים את האדם ישר, (קהלת ז, 29)... מין השלמות השני, הוא השלמות שהאדם מוכן לה להקנותה ע"י בחירתו הטובה, להיות דבק במעלות האלהיות שיקנה ע"י עמל התורה והמצות שנתן השי"ת לישראל עם קרובו... כלל ההבדל בין שני מיני השלמות הללו, הוא ההבדל שבין המעלה שזוכין לה כל באי עולם מבני נח ותעודתם ע"י שבע המצות שהם מוזהרין עליהן, שכולן דומות לטבע האדם הישר... להשלמות המיוחדת לזרע

ישראל ע"י נחלת ד' שהנחילנו כל התורה כולה בתרי"ג מצותיה שהן למעלה מטבע האנושי... ולהפוך הטבע האנושי אל הפכו, לעלות ממצב האנושות למצב מלאכי אלקי...

הרב קוק, מוסר אביך (ירושלים, תש"ה), עמ' 40

יסוד תיקון העבודה הוא לסדר כל דבר וכל כח, בין בנפש ובין בעולם, ביושר על מכונו, ולא להפך הסדרים ולמנוע בזה השפעת הכחות. האלהים עשה את האדם והעולם ישר, במלוא הכחות והאמצעים הדרושים להשלמת הגוף והנשמה, להוצאתם אל הפועל, להיטיב ולהשכיל, והמבטל את הסדר הנמשך מהנהגתו ית' הרי הוא מחריב ומהרס.

הרב קוק, תעודת ישראל ולאומיותו: אוצרות הראי"ה, ב (ירושלים, 2002), עמ' 59

לאומיותנו ברוח התורה נשמרת היא מטמטום המוח שתוכל לגרום מהומה של הנאציזם כשהיא יוצאת מדרך הישרה. הלאומיות, שאין לה רגש יותר נעלה ממנה עצמה לשאוב ממנו חיים ואורה, יכולה בנקל להתהפך לאהבה עצמית במדה גסה וכעורה... חפץ ד' להתפתחות האנושות כולה, על ידי השלמתנו אנו, למען אשר אחריה תמשיך התפתחות כל היצור, ודרכי התורה שרק המה שומרים את סגולותינו המה הדרכים המובילים אל התעודה הרוממה של ישראל שהוא חפץ ד' בעולמו.

הרב קוק, עין איה, מסכת ברכות, ב ט:שסא, עמ' 397-398

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר (ישעיה נד, 13) וכל בניך למודי ד' ורב שלום בניך, אל תקרי בניך אלא בוניך. (ברכות סד ע"א)

יש טועים שחושבים שהשלום העולמי לא יבנה כ"א ע"י צביון אחד בדיעות ותכונות. א"כ כשרואים תלמידי חכמים חוקרים בחכמה וע"י המחקר מתרבים הצדדים והשיטות, חושבים שבזה הם גורמים למחלוקת והפך השלום. ובאמת אינו כן, כי השלום האמיתי א"א שיבא לעולם כ"א דוקא ע"י תואר של ריבוי השלום. הריבוי של השלום הוא שיתראו כל הצדדים וכל השיטות שיש בחכמה, ויתבררו איך כולם יש להם מקום כל דבר לפי ערכו מקומו וענינו. ואדרבא, הענינים הנראים כמיותרים או כסותרים, כשמתגלה החכמה האמיתית לכל צדדיה יראו שרק ע"י קיבוץ כל החלקים וכל הפרטים, וכל הדיעות הנראות שונות וכל המקצועות החלוקות, דוקא על ידם יראה אור האמת והצדק, ודעת ד' ויראתו ואהבתו, ואור תורת אמת... היא השלום של התאחדות כל ההפכים. אבל צריך שימצאו הפכים כדי שיהי' מי שיעבוד ומה שיתאחדו... ע"כ שלום הוא שמו של הקב"ה שהוא בעל הכחות כולם, הכל יכול וכוללם יחד, יהי שמו הגדול מבורך מן העולם ועד העולם.

שיעור 2: הרב קוק פוגש את העלייה השנייה (1904-1914)

הרב קוק, אגרות הראי"ה, עמ' רמ

וברוך ה' אשר עשה לי את הנפש הזאת, שרוח ונשמה חיה ומרגשת את כל התנועות והזעזועים השונים עם כל ציריהם וחבליהם בקרבה, אבל גם עם כל תוקף עז חייהם ואמונת ישעם, והדברים כולם פוגשים בי פגישה מוחשית, ואני מוכרח לטפל בהם בפועל ובמעשה, ולסבול את כל המשברים של הזרמים השונים ושיא דכים. ולהקשיב אל הקול הגלוי והנסתר שבהם.

הרב קוק, הדור: ספר עקבי הצאן (ירושלים, תשכ"ז), עמ' קי-קיא

דורנו, הוא דור נפלא, דור שכולו תמהון. קשה מאד למצא לו דוגמא בכל דברי ימינו. הוא מורכב מהפכים שונים, חושך ואור משמשים בו בערבוביה. הוא שפל וירוד, גם רם ונשא; הוא כולו חייב, גם כולו זכאי... הצרות והתלאות הנוראות עשוהו לנוקשה ועז... לא יוכל גם אם ירצה להיות כפוף ושחוח... דור כזה היוצא להורג, בעז נפש בשביל מטרות שהן נשגבות לפי דעו, וחלק רשום ממנו רק מצד רגש הישר, הצדק והמדע שבקרבו, לא יוכל להיות שפל, אפילו אם המטרות הן לגמרי מוטעות, אבל רוחו הוא נשגב, גדול ואדיר.

הרב קוק, שמונה קבצים, א: קלה; הרב קוק, אורות, עמ' קכב-קכג

הנשמות של עולם התוהו הנן גדולות, גדולות מאד. הן מבקשות הרבה מן המציאות, מבקשות הן מה שאין הכלים שלהן יכולים לסבול, מבקשות אור גדול מאד. כל מה שהוא מוגבל מוקצב ונערך, אינן יכולות לשאתו... התסיסה החיה שלהן איננה שוקטת. מתגלות הן בעזי פנים שבדור, וביותר מתגלות באיזה אחרית ימים, בתקופה שלפני הרת עולם שקודם להויה יצירת חדשה ונפלאה... בטרם לדת חק שממעל לחקים... וסער מתחולל... מאין קורת רוח בכל האוצר הטוב של האור המוגבל והמצומצם, מפני שאיננו ממלא את כל המשאלות כולם, מפני שאיננו מסלק את כל המסכות מעל כל פני הלוט... בועטות הן בכל... בועטות וזועפות, משברות ומכלות... ואין נחת. הסופות הללו יחוללו גשמי נדבה. ערפלי חשך אלו יהיו מכשירי אורים גדולים, ומאופל וממחשך עיני עורים תראינה [ישעיה כט, 18].

הרב קוק, שמונה קבצים, ג: א-ב; הרב קוק, אורות, עמ' ע-עב

שלשה כחות מתאבקים כעת במחננו. המלחמה ניכרת היא ביותר בארץ ישראל אבל פעולתם היא פעולה נמשכת מחיי האומה בכלל, ושרשיהם מחופשים מצד ההכרה החודרת במרחבי רוח האדם... הקודש, האומה והאנושיות, אלה הם שלשת התביעות העיקריות, שהחיים כולם, שלנו ושל כל אדם, של איזה צורה שהיא, מורכבים הם מהם... ההתמזגות המוכרחת של שלשת התביעות הגדולות הללו, מוכרחת היא לכא בכל קבוצה שיש לה תקוה של חיים עתידיים... הפירוד יסודתו הוא בצדדים השליליים שכל כח רואה בחברו... בכל כח בודה, ביחוד נפשי, מוכרחים צדדים שליליים להיות, בפרט בהתפשטותו היתרה על חשבונם של כחות אחרים. בזה אין להפליא בין הקודש ובין החול, הכל נכנס תחת קו המדה והכל צריך משקל, "אפילו רוח הקודש השורה על הנביאים כמשקל הוא שורה" ... [ויקרא רבה, טו]

הרב קוק, שמונה קבצים, ג: א-ב; הרב קוק, אורות, עמ' ע-עב
שלשת הסיעות היותר רשמיות באומה הן, האחת, האורתודוקסית, כמו שרגילים לקרוא, הנושאת את דגל הקודש... השניה היא הלאומיות החדשה... השלישית היא הליברלית... הדבר מובן, שבמצב בריא יש צורך בשלשת הכחות יחד. ותמיד צריכים אנו לשאוף לידי המצב הבריא הזה... להכיר בעין יפה כל אחד את התפקיד החיובי של חברו. וההכרה הזאת תהיה הולכת ומשתלמת, עד שלא די שיכיר כל אחד את הצד החיובי שיש בכל כח... אלא שעוד הלאה ילך, עד שגם את התוכן החיובי שיש בהצד השלילי שבכל כח וכח, על פי המדה הנכונה, גם כן יכיר לטוב, וידע שלטובתו של הכח המיוחד שהוא יותר נוטה אליו, צריך הוא להיות מושפע גם כן באיזה מדה מהכח השולל, שהכח האחר שולל את הכח החביב שלו, מפני שבשליטתו הוא מעמידו על מדתו הראויה לו, ומצילו מהגרעון של התוספת וההפרזה... מובן הדבר, שמה שהכנסנו את הקודש בשררה של שלשת הכחות, שכל אחד צריך לצמצם את עצמו לפעמים כדי להניח מקום לחברו, איננו מובן כי אם בצד הטכני והמעשי של הקודש, ובצדדים המחשביים וההרגשיים המתחסיים לו, אבל עצם הקודש העליון הרי הוא הנושא הכללי, שהצמצום הזה עצמו הרי הוא עבודתו, כמו כל העבודות הבאות לשכלול העולם והחיים בכל המובנים, שכלם ברכתם מקדש הם נושאים...

שיעור 3: הרב קוק מגבש חזון

הרב קוק, שמונה קבצים, ב: קנו, עמ' 292-293; הרב קוק, אורות, עמ' 138
 כנסת ישראל היא תמצית ההויה כולה, ובעולם הזה נשפע תמצית זו באומה הישראלית ממש, בחומריותה וברוחניותה, בתולדתה ואמונתה. וההיסטוריה הישראלית היא תמצית אידיאלית של ההיסטוריה הכללית, ואין לך תנועה בעולם, בכל העמים כולם, שלא תמצא דוגמתה בישראל. ואמונתה היא התמצית המסולת מכל האמונות, והמקור המשפיע את הטוב והאידיאליות לאמונות כולן, וממילא הכח המברר את כל המושגים האמוניים, עד שיביאם למדריגת שפה ברורה לקרא בשם ד' [על פי צפניה ג, 9] וגואלך קדוש ישראל אלהי כל הארץ יקרא. [ישעיה נה, 5]

הרב קוק, שמונה קבצים, ב: שכו-שכו, עמ' 342; הרב קוק, אורות, עמ' 77-78
 הקדושה שבטבע היא קדושת ארץ ישראל, והשכינה שירדה בגלות עם ישראל (בבלי, מסכת מגילה, כט ע"ש) הוא הכשרון להעמיד קדושה בניגוד להטבע. אבל אין הקדושה שהיא לוחמת נגד הטבע קדושה שלמה, היא צריכה להיות בלועה בתמציתה העליון בקדושה העליונה, שהיא הקדושה שבטבע עצמה, שהוא יסוד תיקון עולם כולו וביסומו הגמור. והקודש שבגולה יחובר אל קודש הארץ ועתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבכבל שיקבעו בארץ ישראל (שם).

הרב קוק, אורות התשובה, פרק ד; הרב קוק, שמונה קבצים, ב: קצ
 התשובה הכללית, שהיא עלוי העולם ותקונו, והתשובה הפרטית, הנוגעת לאישיות הפרטית של כל אחד ואחד, עד כדי דקות הפרטים של תקוני-התשובה המיוחדים, שרוח-הקודש יודע לפרטם לפרטים היותר בודדים, הן ביחד תוכן אחד. וכן כל אותם תקוני התרבות, שעל ידם העולם יוצא מחורבנו, סדרי החיים החברתיים והכלכליים, ההולכים ומשתכללים עם תקוני כל חטא ועון מחמורים שבחמורים עד דקדוקי סופרים ומדות חסידות היותר מופלגות, כולם עושים חטיבה אחת, ואינם מנותקים זה מזה, "וכולהו לחד אתר סליקין".

הרב קוק, אורות הקודש, ג, עמ' כז; הרב קוק, שמונה קבצים, א: עה
 אסור ליראת שמים שתדחק את המוסר הטבעי של האדם, כי אז אינה עוד יראת שמים טהורה. סימן ליראת שמים טהורה הוא כשהמוסר הטבעי הנטוע בטבע הישר של האדם, הולך ועולה על פיה במעלות יותר גבוהות ממה שהוא עומד מבלעדה.
 אבל אם תצויר יראת שמים בתכונה כזאת שבלא השפעתה על החיים היו החיים יותר נוטים לפועול טוב, ולהוציא אל הפועל דברים מועילים לפרט ולכלל, ועל פי השפעתה מתמעט כח הפועל ההוא, יראת שמים כזאת היא יראה פסולה.

הרב קוק, אורות הקודש, ג, עמ' כז; הרב קוק, שמונה קבצים, א: עה
 אין המדינה האושר היותר עליון של האדם, זה ניתן להאמר במדינה רגילה, שאינה עולה לערך יותר גדול מחברת אחריות גדולה שנשארו המון האידיאות, שהם עטרת החיים של האנושיות, מרחפים ממעל לה, ואינם נוגעים בה. מה שאין כן מדינה שהיא ביסודה אידיאלית, שחקוק בהיתה תוכן האידיאלי היותר עליון שהוא באמת האושר היותר גדול של היחיד. ומדינה זו היא מדינתנו, מדינת ישראל, יסוד כסא ד' בעולם, שכל חפצה הוא שיהיה ד' אחד ושמו אחד.

שיעור 4: הרב קוק בימי מלחמת העולם הראשונה

ושיבתו ארצה

הרב קוק, שמונה קבצים, ה:סד; הרב קוק, אורות, עמ' 16

בנין העולם, המתמוטט כעת לרגלי הסערות הנוראות של חרב מלאה דם, דורש הוא את בנין האומה הישראלית. בנין האומה והתגלות רוחה הוא ענין אחד, וכולו הוא מאוחד עם בנין העולם, המתפורר ומצפה לכח מלא אחדות... התרבות העולמית מתנוודדת, רוח האדם נחלש, מחשכים מכסים את כל העמים. *החשך יכסה ארץ, וערפל – לאומים* [ישעיה ס, ב]. והשעה הגיעה... כל התרבויות שבעולם יתחדשו על ידי חידוש רוחנו... ברכת אברהם לכל גויי הארץ תחל את פעולתה בתקף ובגלוי, ועל פי יסודה יחל, מחדש, בנינו בארץ ישראל. החרבן העכשוי הוא הכנת תחיה חדשה, עמוקה ואופיית.

הרב קוק, שמונה קבצים, ז:יב

וכנסת ישראל תחיל תזעק בחבליה: אוי נא לי כי עיפה נפשי... קמים נבוני לבב בחצות לילה, וידיהם על חלציהם כילודה, על צרת העולם, צרת ישראל, צרת השכינה, צרת התורה, הם בוכים ומבכים. ויודעים הם ומכירים את עמק הצער במקורו ובתולדותיו, יודעים שכל הצרות והמחשכים, כל נהרי נחלי הדמים הנשפכים... אינם אלא תולדה קלושה מהד הקול של אותו הצער העליון, צער השמים, צער השכינה.

הרב קוק, שמונה קבצים, ז:קיב; הרב קוק, אורות הקודש, ב, עמ' 444-445

יש שהוא שר שירת נפשו, ובנפשו הוא מוצא את הכל... ויש שהוא שר שירת האומה... והוא מתדבק באהבה עדינה עם כללותה של כנסת ישראל, ועמה הוא שר את שיריה, מצר בצרותיה ומשתעשע בתקותיה... ויש אשר עוד תתרחב נפשו עד שיוצא ומתפשט מעל גבול ישראל, לשיר את שירת האדם... ויש אשר עוד מזה למעלה ברוחב יתנשא, עד שמתאחד עם כל היקום כולו, עם כל הבריות ועם כל העולמים, ועם כולם אומר שירה... ויש אשר עולה עם כל השירים הללו ביחד באגודה אחת, וכולם נותנים את קולותיהם, כולם יחד מנעימים את זמריהם... שירת הנפש, שירת האומה, שירת האדם, שירת העולם, כולם יחד מתמזגים בקרבו בכל עת ובכל שעה. והתמימות הזאת במילואה, עולה היא להיות שירת קודש, שירת אל, שירת ישראל... ישראל, שיר אל, שיר פשוט, שיר כפול, שיר משולש, שיר מרובע [על פי תיקוני זוהר, תיקון יג, כז ע"ב]. *שיר השירים אשר לשלמה* [שיר השירים א, 1], *למלך שהשלום שלו* [שיר השירים רבה ג, א (ו), מהדורת וילנה].

הרב קוק, שמונה קבצים, ו:קא; הרב קוק, אורות ע, עמ' 14

הנחנו את הפוליטיקה העולמית מאונס שיש בו רצון פנימי, עד אשר תבא עת מאושרה, שיהיה אפשר לנהל ממלכה בלא רשעה וברבריות זהו הזמן שאנו מקוים... והנה הגיע הזמן, קרוב מאד... אנו קבלנו רק את היסוד כפי ההכרח ליסד אומה, וכיון שנגמל הגזע הודחנו ממלוך, בגוים נתפורנו, נורענו במעמקי האדמה, עד אשר עת הזמיר הגיע וקול התור ישמע בארצנו [על פי שיר השירים ב, 12].

שיעור 5: הרב קוק בימי הרבנות הראשית, ומורשתו

הרב קוק, נאום בייסוד הרבנות הראשית: מאמרי הראי"ה, ב

אנחנו נקראים עכשיו לבנות את בנין האומה, לנטוע נטיעת חיים שתישא פירות לחיי עמנו לדורות... עכשיו אנו באים לנטוע כרם ד' בירושלים... בחיינו הלאומיים החדשים בארץ ישראל יהיה לנו בוודאי לפעמים צורך גדול לתקן תקנות גדולות, שכל זמן שתהיינה מוסכמות מרוב חכמי ישראל המומחים לרבים ומקובלים אחר כך על הקהל, יהיה להם כוח של דין תורה...

הכח הרבני הראשי שבארץ יהיה המרכז הדתי-רוחני העליון של כל העולם היהודי, אליו יפנו ועם דעתו יתחשבו בכל דבר דת ודין... יבוא יום והעם לא יקבל שום ספר דתי אשר לא תבוא עליו הסכמת משרד הרבנות הראשית שבארץ ישראל.

הרב קוק, הרצאת הרב לפני חכמי מרכז הרב (ירושלים, תרפ"א)

לחיים של יצירה הנני קורא אתכם, זאת היא הנקודה העליונה שאנחנו חייבים לשאוף אליה. גלי התחיה הלאומית הולכים הם וסוערים... והננו גם נפעלים מהם גם פועלים עליהם... אנו מוכרחים להרים דגל, בחיים של יצירה רוחנית, חיים של יצירת קודש, של מפעלים טובים הקרובים לנו בפינו ובלבבנו, חיים המביאים ברכה ותעולת לנו ולעולם כולו...

חשובה היא היצירה (התורנית-הלכתית) הרגילה שאנו עסוקים בה, חשוב כל חידוש נכון, כל הלכה מתבררת, כל פלפול ישר, כל דרשנות הגיונית... אבל התקופה הזאת שאנו חיים בה... קוראים אותנו למעשים כבירים של קודש, ליצירות כלליות שהם קרובים לנו, ומתאימים ליכולתנו, רק להקשבה ואומץ לב אנו צריכים...

הרב קוק, מאמרי הראי"ה, ב (ירושלים, 1935): הרב קוק, ההה, סיוון תר"צ, עמ' 252-253

וכשאנו חוזרים עכשיו לארצנו הרי אנו כובשים אותה לא בחיל ולא בחרב כי אם בדרך של שלום, ואנו משלמים במיטב כספנו בעד כל שעל אדמה מאדמתנו, אעפ"י שמעולם לא פקעה זכותנו מעל ארצנו הקדושה... ברצוננו לקיים מצוות 'ואהבת לרעך כמוך' לא רק לגבי יחידים, כי אם גם לגבי האומות [הדגשה במקור] ושלא תהיה גם לאומות העולם טענה וטינה עלינו

הרב קוק, מאמרי הראי"ה (ירושלים, 1935), עמ' 365

ממעין דמעי, אשר לא אוכל לעצור אותו, הנני קורא לכם אחי, שכולכם הנכם כחותם על לבבי, בלא שום הבדל בין מפלגה למפלגה... אינני יודע מי הוא האשם. טוב יותר לאמר כולנו אשמנו... אוי מה היה לנו! ועתה בית ישראל! את שם קדשי אל תחללו עוד, הרפו מאף, התלמדו להביט איש על אחיו, מפלגה על מפלגה, בעינים של אחים חומלים הנתונים יחד בצרה גדולה והמוכנים להתאחד למטרה קדושה אחת: עזרת הכלל כולו, כבודו ומשמרתו... שובו וחיו, אחים מדוכאים וחביבים.

הרצ"ה, מזמור יט, שיחת ערב יום העצמאות התשכ"ז

לפני י"ט שנה, באותו לילה מפורסם, בהגיע ארצה החלטתם החיובית של מושלי אומות-העולם

לתקומת מדינת ישראל, כשכל העם נהר לחוצות לחוג ברבים את רגשי שמחתו לא יכולתי לצאת ולהצטרף לשמחה. ישבתי בדד ואדום כי נטל עלי. באותן שעות ראשונות לא יכולתי להשלים עם הנעשה, עם אותה בשורה נוראה, כי אכן נתקיים דבר ד' בנבואה בתרי-עשר - "ואת ארצי חילקו!" [יואל ה, 2] איפה חברון שלנו - אנחנו שוכחים את זה?! ואיפה שכם שלנו - אנחנו שוכחים את זה?! ואיפה יריחו שלנו - אנחנו שוכחים את זה?! ואיפה עבר הירדן שלנו?! איפה כל רגב ורגב? כל חלק וחלק, של ארבע אמות של ארץ ד'?! הבידינו לוותר על איזה מילימטר מהן? חלילה וחם ושלום!

הרציה"ה, מזמור יט, שיחת ערב יום העצמאות התשכ"ז

באותו מצב מזועזע בכל גופי, פצוע כולי וחתוך לגורים - לא יכולתי אז לשמוח. כך היה המצב לפני י"ט שנים, באותו לילה ובאותן שעות. למחרת בא אל ביתנו איש ברית קדשנו, הגאון רבי יעקב משה חרל"פ זצ"ל - היה לו צורך לבוא וכלום יתכן שלא היה בא?! התייחדנו אז שנינו, רגעים אחדים, באותו חדר קטן ומקודש שב"בית הרב" - ולאן יבוא אז אם לא לשם?! מזועזעים ישבנו ודמומים. לבסוף התאוששנו ואמרנו שנינו כאחד: "מאת ד' הייתה זאת, היא נפלאת בעינינו". נקבעה החותמת...

ענייני הגאולה של יום מדינתנו אינם בגדר "נסתר" כלל, אלא נגלים ומפורשים הם... ולעומת מה שנאמר: "האם זו המדינה שאותה חזו נביאנו?" אומר אני: זוהי המדינה שחזו הנביאים. כמובן, אין המדינה בתכלית השלמות, אולם נביאינו ורבותינו, ממשיכיהם, אמרו שהמדינה תהיה כזו: זרע אברהם, יצחק ויעקב, ישובו ויקימו בה תקומה יישובית ושלטון מדיני עצמאי; לא נאמר לנו אם יהיו הם צדיקים או שאינם צדיקים.

הרציה"ה, שיחות הרב צבי יהודה, מועדים, א (בית אל, תשס"ו), עמ' 264-273

הכל בא בסוד ד'. כל סדר ההנהגה האלוהית אינו גלוי לנו. לעשות חקירות בעניין השואה - הוא מעשה ילדות - אף על פי שמעשי ד' הם בגדר סוד ואיננו מבינים אותם, בכל זאת עלינו להתבונן בכל מה שאירע... כל עם ישראל הוא גוף אחד שלם שמופיע בבריאותו רק בארץ ישראל. בגלות אנו נמצאים במצב לא נורמלי, ולא בריא... יהודים רבים התרגלו לטומאת הגלות וטומאתה. אז מתחיל טיפול אלוהי פנימי עמוק ונסתר של היטהרות מטומאה זו, ניתוח וריפוי. כל המיליונים שבישראל הם יחד גוף אחד, אורגניזם אחד, וכשהוא מתעכב מהבראתו בגלל דבקותו בארץ העמים... מופיע ניתוח אלוהי אכזרי של ניתוק מן הגלות... ניתוח המביא את העם לניתוק מן הגלות וחזרה לארץ ישראל, מקום חיינו.

הרציה"ה, כרוז 'לא תגורו', יד אלול התשכ"ז

חטא ופשע מסירת קרקעותינו לידי גויים אינו אלא חולשה של חסרון דעת אמונה ולא יותר - וזה לא לטובתם של ישראל אלא לרעתם ולכשלונם חלילה, כמו לרדיפתם ולסכנתם, ד' ישמרנו, ולחרפתם ולדראונם. אין שום צד היתר, לאיסור תורה זה של מסירת קרקעותינו לגויים, ח"ו, לצמיתות ובהחלט, ולפיכך החיוב על כל אדם מישראל, ועל כל גדול תורה בישראל, על כל איש צבא בישראל, למנוע ולעכב את זה בכל אומץ ועוז, ומן השמים יסייעונו.

הרב יהודה עמיטל, חוברת גבורות לרב יהודה עמיטל (ירושלים, תשס"ה), עמ' 62-63

אנו עומדים דוממים לפני תופעת השואה ואין בפינו תשובה. "ואמונתך בלילות" – זהו אחד הנסיונות שמנסה אותנו הקב"ה. למרות הכל, אנחנו ממשיכים לדבוק בקב"ה, בחינת "ברחנו ממך אליך". אבל תשובה – אין! אין דבר בעולם שיכול להצדיק את מותם של מאות אלפי ילדים שנהרגו ונשרפו. אין דבר בעולם שיצדיק זאת! לא מדינת ישראל, לא משיח, לא חזרת עם ישראל בתשובה. אין דבר בעולם שיצדיק זאת!

הרב יהודה עמיטל, 'משמעותה של תורת הרב', יובל אורות: הגותו של הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל (ירושלים, תשמ"ה), עמ' 333-341

יסוד הלאומיות בישראל, מקורו, לדעת הרב, בשאיפתו של אברהם אבינו להקים אומה... כדברי הרמב"ם במורה נבוכים: "תכלית כוונתם (של האבות) כל ימי חייהם להמציא אומה שתדע ה' ותעבדהו" (חלק ג פרק נא). שאיפה זאת - להקים אומה, באה דווקא מתוך מגמה אוניברסאלית שמקורה במידת החסד אשר אפיינה את עולמו של אברהם אבינו, חסד שלא הצטמצם בהכנסת אורחים בלבד או בתחנונים על גורלם של אנשי סדום, אלא חסד שמגמתו להיטיב עם האנושות כולה... (הרב קוק, למהלך האידיאות בישראל: אורות פ"ב, תרע"ב)

כך ראה הרב את מגמתה הפנימית של הציונות בימיו. הוא לא קיבל את הקונספציה של הרצל בדבר מקלט בטוח לעם היהודי. "לא הד קול, שעם שנאוי בעולם הולך לבקש לו מקלט בטוח מרודפיו, לבדו ראוי להשיב לתנועת עולמים זו את חייה" (הרב קוק, אגרות ראייה ב, רט). הוא ראה בתנועת שיבת ציון בימיו אתחלתא דגאולה, כלומר: תהליך של קיום החזון הנבואי של שיבת ציון, תהליך המוביל לקראת הייעוד האלוקי של תיקון האנושות. "ואין ספק שהתנועה הגדולה הזאת היא אתחלתא דגאולה שתבוא בב"א" (הרב קוק, אגרות ראייה ב, קע"ז).

אך ישנה סיבה נוספת להדגשתו את מגמתו האוניברסלית של רעיון התחיה. הרב חשש כי הרעיון הציוני, המבוסס אך ורק על חיפוש מקלט בטוח לעם, רעיון המנותק מן החזון הנבואי של שיבת ציון, מנותק מן המגמה המוסרית האוניברסלית, עלול להביא להידרדרותו המוסרית ולסיגול לרעיון הכוחניות. וכך הוא כותב:

הרגש הלאומי הוא רגש נעלה ביושר טבעיותו, אלא שכשאינו מכוון ופונה למטרה יותר נעלה של תכלית אושר השלמות הכללית, יפרוץ לסוף גדריו היושר כשיעבור גבולו בהרימו יד לרשת משכנות לא לו, בלא משפט צדק ובלא שום תכלית ומטרה קדושה (סידור עולת ראייה א, עמ' רלד).

הרב יהודה עמיטל, חוברת גבורות לרב יהודה עמיטל (ירושלים, תשס"ה), עמ' 62-63

דווקא בגלל מה שינקתי ממשנתו של הרב אני סבור שעלינו, ממשיכי דרכו, להתבונן במציאות ימינו כמות שהיא ולא לצטט משפטים שנכתבו לפני כשמונים שנה בלי לבחון את התאמתם לתקופתנו.